

ישוב הפליאה העצומה:

איך יתכן שנזדככו ישראל בגלות מצרים אחרי ששקעו שם במ"ט שערי טומאה

בפרשתנו פרשת שמות אנו מתחילים לקרוא בתורה על הירידה הגדולה של יעקב ובניו לגלות מצרים (שמות א-א): "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו", על השעבוד הקשה שסבלו בגלות מצרים (שם יד): "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך".

על פסוק זה מצינו מאמר פלא בזוהר הקדוש (בראשית כז): "וימררו את חייהם בעבודה קשה, בקושיא, בחומר בקל וחומר, ובלבנים בליבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם וגו' דא משנה". ובהשקפה ראשונה אינו מובן כלל, איך אפשר לומר שהמצרים מררו את חיי ישראל, בקושיא, בקל וחומר, בליבון הלכתא, במשנה וברייתא, שהם כל החלקים בתורה שבעל פה, כאשר למעשה עדיין לא ניתנה תורה, והמצרים הרי מררו את חיי ישראל פשוטו כמשמעו בעבודה קשה ולא בעסק התורה.

מדוע הביא הקב"ה את ישראל בגלות מצרים

ונראה לבאר כוונת הזוהר הקדוש, על פי מה שחקרו חכמינו ז"ל החל מחכמי התלמוד בגמרא, ואחריהם רבותינו ז"ל הראשונים עד האחרונים, מהי הסיבה שהביא הקב"ה את ישראל בגלות מצרים, לסבול שם קושי השעבוד של המצרים רד"ו שנה, הלא כלל גדול הוא בכל התורה שאין הקב"ה מעניש את הבריות רק משום שחטאו.

כך בעונש שהביא הקב"ה על אדם הראשון בחטא עץ הדעת, כך בדור המבול שהביא עליהם הקב"ה את המבול משום שהשחיתו את דרכם, וכך במהפכת סדום ועמורה ככתוב (בראשית יח-ב): "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי נבדה מאד". והנה כאן אנו למדים על השעבוד הקשה שעברו ישראל במצרים, ולא מצינו בכתוב שום טעם מדוע נענשו בעונש קשה כל כך. וכבר הפליא האלשיך הקדוש לבטא פליאה זו ב"תורת משה" תחילת פרשתנו:

"ראוי כל איש חכם לב לדרוש ולתור בחכמה, על מה עשה ה' ככה לקדושים אשר בארץ, יעקב וכל הנפש הבאה מצרימה, לתת תחת סבלות מצרים את בניהם ובני בניהם מאתים ועשר שנה, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, מה פשעם ומה חטאתם, והלא לא חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא חלילה".

הן אמת שהקב"ה גילה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים על גלות מצרים (בראשית טו-ג): "ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". אולם הלא גם שם אינו מבואר מהי הסיבה לעבדות זו, ואם כדי שיצאו אחר כך ברכוש גדול, כבר תמה האלשיך בלשון קדשו: "היאמרו לאיש, נכה אותך אלף מכות ואתן לך אחרי כן אלף כסף, הלא יצא שכרו בהפסדו. ולא עוד, אלא שהרכוש ההוא אינו שווה בנזק השעבוד".

תכלית גלות מצרים לעשות הכנה לקבלת התורה

פתח דברינו יאיר בביאורו של האלשיך הקדוש, כי אחרי שהביא את כל הטעמים שהזכירו המפרשים ושלל אותם, האריך להוכיח שתכלית גלות מצרים היא, לזכך את ישראל מזוהמת הנחש הקדמוני שהכניס בכל הבריות בחטא עץ הדעת, וכל זמן שלא היו מזווכים מזוהמת הנחש לא היו מסוגלים לקבל את התורה, לכן הביא הקב"ה את ישראל לגלות מצרים שישבולו שם קושי השעבוד, ועל ידי זה יזדככו מזוהמת הנחש ויזכו לקבלת התורה, וסיים את דבריו בלשון קדשו:

"כלל הדברים, כי מה יצא הדבר להגלותם מצרימה, למען ענותם להתיך חלאת זוהמת נחש, כהיתוך כסף בתוך כור והגו סיגים מכסף, והיה הכסף אשר יצאו ממצרים, והסיגים הנותרים הן המה כל המתים בימי אפילה כמדובר".

האלשיך מביא ראייה ברורה לכך ממקרא שכתוב (דברים כ-ד): "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום

הזה". ופירש רש"י: "כור הוא כלי שמזקקים בו את הזהב". כלומר כמו שצריך לנקות הסיגים והלכלוך הדבוקים עם הזהב באמצעות היתוך בכור הברזל, כך זיקק הקב"ה את הסיגים שנדבקו בנשמות ישראל באמצעות הסבל וקושי השעבוד במצרים, כדי להכין אותם לקראת קבלת התורה: "להיות לו לעם נחלה כיום הזה".

בדרך זו הוא מבאר כי זהו שבישר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", כדי שיזדככו מזוהמת הנחש שהכניס בכל הנבראים, "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הכוונה בזה על הרכוש הגדול של תורה שבכתב ותורה שבעל פה, שיזכו לקבל בזכות הזיכוך בגלות מצרים, אלו תוכן דבריו הקדושים.

מעתה יאירו עינינו להבין דברי הזוהר הקדוש: "וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ובלבנים בליבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם דא משנה". בכך מלמד אותנו הזוהר רעיון זה של האלשיך הקדוש, כי מה שסבלו ישראל קושי השעבוד במצרים הוא כדי לזככם ולנקותם מזוהמת הנחש, ויזכו על ידי זה לקבל תורה שבכתב ותורה שבעל פה הכלולה מקושיא, קל וחומר, ליבון הלכות, משנה וברייתא.

תכלית העבדות במצרים ללמדם להיות עבדי ה'

יש להוסיף תבלין לבאר דברי הזוהר הקדוש ביתר שאת, על פי מה שמצינו בשל"ה הקדוש (פרשת לך לך תורה אור אות ב) יסוד נפלא, כי מה שהביא הקב"ה את ישראל להשתעבד בגלות מצרים, כדי שיקנו בנפשם טבע של עבדות, ועל ידי זה יוכלו להשתמש בעבדות זו לעבוד את ה', והנה הדברים בלשון קדשו:

"והנה בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים ונזדככו שם, ועבדים היו במצרים, ולקחם הקב"ה מעבדות מצרים להיות לו יתברך לעבדים, כמו

ביאור מאמר הזוהר הקדוש: "וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ובלבנים בליבון הלכתא" פליאת האלשיך: "ראוי כל איש חכם לבב לדרוש ולתור בחכמה", מהי הסיבה לעבודת של ישראל בגלות מצרים

ביאור האלשיך: תכלית הסבל בגלות מצרים לזכך את ישראל מזוהמת הנחש שיהיו ראויים לקבל את התורה של"ה הקדוש: תכלית גלות מצרים להטביע בישראל טבע של עבדות, כדי שיעבדו בה אחר כך את ה'

שנאמר (ויקרא כה-מב), כי עבדי הם [אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים] וגו'. וכוונת הענין הוא, רצה הקב"ה להטביע בלבם ענין העבדות להרגילם בעבדות, כדי שיהיה להם נקל אחר כך לעבודת הבורא יתברך ולקיים התורה לעבדה ולשמרה. וזהו שאמר (שמות כ-ב) אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, כלומר כדי שתהיו עבדים".

לפי דברינו יש להוסיף הביאור בזה, כי היות שתכלית גלות מצרים לזככם לקראת קבלת התורה, והרי שנינו בגמרא (ברכות סג): "מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יט-יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל". לכן סיבב הקב"ה שימררו המצרים את ישראל בחומר ובלבנים, כדי להטביע בנפשם הכח להמית עצמם באהלה של תורה.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין דברי הזוהר הקדוש: "וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ובלבנים בליבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם דא משנה". ללמדנו כי תכלית השעבוד במה שמררו את חייהם בעבודה קשה, הוא כדי שיקנו בנפשם קנין למרר את חיי עצמם בעיון בתורה: "בקושיא, בקל וחומר, בליבון הלכתא, במשנה וברייתא", והרי זה משתלב להפליא עם דברי האלשיך הקדוש, כי תכלית גלות מצרים היתה לזכך את ישראל מזוהמת הנחש, כדי שיוכלו להשתמש עם טבע העבדות לעבוד בו את ה'.

העינוי והעבדות בתורה משלימים העינוי והעבדות במצרים

חשבתי דרכי לפרש בזה שיח סוד בין הקב"ה מלכו של עולם עם משה רבינו (שמות ג-יא): "ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", ופירש רש"י: "מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים". והשיב לו הקב"ה: "ויאמר כי אהיה עמך, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ופירש רש"י: "עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף ג' חדשים שיצאו ממצרים".

ויש לומר כי משה רבינו שאל את הקב"ה, מאחר שכבר גזר בברית בין הבתרים: "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", איזו זכות יש לישראל שיעשה להם הקב"ה נס להוציאם ממצרים טרם שהשלימו את זמן השעבוד. על כך השיב לו הקב"ה היודע כל תעלומות, כי ברד"ו שנה שהיו בקושי השעבוד כבר נזדככו ישראל מזוהמת הנחש שיהיו מוכנים לקבל את התורה, וראיה לדבר שהרי אמנם כן: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", שעתידים לקבל את התורה.

אך הלא עדיין השאלה במקומה עומדת, איך ישלימו ישראל את גזירת העבדות של ת' שנה. אולם גם על שאלה זו רמזו הקב"ה תשובה באומרו: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", כי מאחר שיקבלו ישראל את התורה שאינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, נמצא כי על ידי העבדות בעמלה של תורה ישלימו ישראל את גזירת העבדות של ת' שנים החסרות. וזהו שדקדק הקב"ה לומר: "תעבדון את האלקים על ההר הזה" - "תעבדון" דייקא, עבדות לה' בעסק התורה, ורמזו בתיבת "תעבדון" אותיות ת' עבדון שישלימו את העבדות של ת' שנה.

ואם ישאל השואל מדוע אם כן המתין הקב"ה שישתעבדו במצרים רד"ו שנה, הלא היה יכול להוציאם לפני זה וישלימו את העבדות בעמלה של תורה, אף אתה אמור לו, כי הקב"ה המתין עד שיזדככו ישראל מזוהמת הנחש ויהיו ראויים לקבל את התורה, וכאשר עברו רד"ו שנה וראה שכבר נזדככו, הוציאם ונתן להם את התורה בכוונה תחילה, שישלימו את ת' שנה על ידי העבדות בעמלה של תורה בבחינת: "תעבדון את האלקים".

יומתק לבאר בזה מה ששנינו בגמרא (עירובין נד): "רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני", ובזכות זה הוסיף לו הקב"ה לחייו ארבע מאות שנה. לפי האמור יש לומר הענין בזה, כי מאחר שרמזו הקב"ה באומרו: "תעבדון את האלקים" - ת' עבדון, שעל ידי העבדות בתורה ישלימו את ארבע מאות שנה, לכן כנגד זה למד רבי פרידא תורה עם תלמידו ארבע מאות פעמים, ובזכות זה הוסיף לו הקב"ה ארבע מאות שנה כנגד השלמת השעבוד של ארבע מאות שנה על ידי יגיעת התורה.

נשמות שחטאו בעץ הדעת נתגלגלו למצרים

ועתה בא וראה כי דברי האלשיך הקדוש מתאימים להפליא עם דברי רבינו האריז"ל, אשר דיבר בקדשו ב"שער הפסוקים" (פרשת שמות) לבאר הטעם לגלות מצרים, כי כל אותם ישראל

שסבלו בגלות מצרים, היו כלולים תחילה באדם הראשון כשחטא בעץ הדעת, והיו צריכים תיקון על ידי גלגולים רבים לצרפם וללבנם עד תום חלאתם מהם. והנה נתגלגלו תחילה בדור המבול, אך היות שהרע עדיין היה דבק בהם זה גרם להם שהשחיתו וקלקלו את דרכם.

אחר כך נתגלגלו פעם ב' בדור הפלגה, אך גם שם הרעו את מעשיהם ולא תיקנו את הפגם, וזהו שנאמר (בראשית יא ה): "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני אדם", לרמוז שהם בני אדם הראשון ממש שהיו כלולים בו. אחר כך נתגלגלו פעם שלישית באנשי סדום, אולם גם שם לא תיקנו מעשיהם אלא קלקלו כמו שנאמר (שם יג ג): "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד".

והנה אחרי שנתגלגלו בג' דורות מבול, הפלגה וסדום, חזרו להתגלגל פעם רביעית במצרים בבני ישראל, ועל ידי שסבלו את השעבוד הקשה במצרים נזדככו עד שזכו לקבל את התורה, ולכן כמו שנענשו בדור המבול על השחתת דרכם שנימוחו בימי המבול, גם עתה גזר עליהם פרעה (שמות א כב): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

וכנגד מה שחטאו בדור הפלגה (בראשית יא ג): "ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה, ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחומר", כדי לעלות ולכפור בעיקר ולהלחם בו, נענשו במצרים (שמות א י): "הבה נתחכמה לו... וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים", וכנגד מה שבנו את העיר ואת המגדל בדור הפלגה, נענשו במצרים (שם יא): "ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס".

הרי לנו דברים ברורים מתורתו של האריז"ל, שכל הנשמות שהיו במצרים חטאו בעץ הדעת, נמצא לפי זה כי כאשר הכניס הנחש הקדמוני זוהמתו באדם וחווה, הנה על ידי זה נכנסה זוהמתו בכל הנשמות שהיו כלולות בהם, והרי זה עולה בקנה אחד כפתור ופרח עם דברי האלשיך הקדוש, כי תכלית גלות מצרים היתה לזכך ולנקות את זוהמת הנחש מזרע עם קודש שנתגלגלו לגלות מצרים.

ותחסרהו מעט מאלקים". וצריך ביאור מדוע לא גילה לו הקב"ה גם את שער הנ'.

אך לפי האמור הטעם לכך הוא, כי מאחר שלא ביררו ישראל ניצוצי קדושה רק ממ"ט שערי טומאה, לכן לא השיגו כנגדו מצד הקדושה רק ממ"ט שערי בינה, אבל שער הנ' של הטומאה שלא ביררו ממנו ניצוצי קדושה, לא השיגו כנגד שער נ' של הקדושה, אבל בגלות האחרונה יבררו ישראל ניצוצי קדושה גם משער נ' של הטומאה בכח התורה, ובזכות זה ישיגו גם שער החמישים של נ' שערי בינה, ובלשון קדשו:

"ותדע שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתייחס בשם עמו השגת ממ"ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמישים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישראל לא נכנסו בני' שערי טומאה לברר אותנו, לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו, והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמישים, והשגתה היא באמצעות הגליות ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר".

והנה יש בזה חידוש גדול, כי בדרך כלל מבואר בספרים הקדושים ומקור הדבר בשל"ה הקדוש (מסכת פסחים מצה עשירה אות לג), כי הטעם שלא היו ישראל יכולים לצאת משער נ' של הטומאה אם היו שוקעים בו, משום שמשה רבינו הגואל לא השיג רק ממ"ט שערי בינה, ובלשון קדשו:

"ויציאת מצרים נזכר נ' פעמים נגד נ' שערי בינה, ומ"ט השיג משה והם ממ"ט פנים טהור, ונגדם הקליפה ממ"ט פנים טמא, והיו שוקעים שם ישראל, ואילו הגיעו ח"ו לשער הנ' של טומאה, לא היה באפשריות לצפצף ולעלות על ידי הקדושה, כי אף למשה רבינו ע"ה לא היתה השגה בשער הנ' של קדושה, ממילא היו ישראל ח"ו משוקעים בקליפה עדי עד".

ומדברי ה"אור החיים" למדנו כי הסיבה היא להיפך, מה שלא השיג משה רבינו את שער החמישים, הוא משום שעדיין לא ביררו ישראל ניצוצי קדושה משער הנ'.

לפי זה נשכיל להבין מה שכתב: "והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו א-ל עליון תורת חיים שבשער החמישים, והשגתה היא באמצעות הגליות ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר". כלומר שבכל הגליות ובפרט בגלות אחרונה, יזכו ישראל לברר ניצוצי קדושה גם משער נ' של הטומאה, (כמו שמבאר ה"אור החיים" בהמשך דבריו שיעשו כן על ידי עסק התורה), ובזכות זה יזכו להשיג לעתיד לבוא גם את שער החמישים מנ' שערי בינה.

אור החיים הקדוש: בני ישראל שקעו במצרים במ"ט שערי טומאה כדי לברר ולהוציא משם ניצוצי קדושה

ירידת ישראל במ"ט שערי טומאה היא כמלך הפולש עם צבאו למבצרם של אויביו להוציא משם מה שגזלו ממנו

בגלות האחרונה אנו מבררים ניצוצי קדושה משער נ' של הטומאה על ידי עסק התורה בלי להיכנס לשם

לעתיד לבוא נזכה להשיג גם שער החמישים משערי בינה, בזכות בירור ניצוצי קדושה משער נ' של הטומאה

כי עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בני' שערי טומאה, וכמו שציניתי דבר זה כמה פעמים, בזה יניח דעת בב' השאלות, כי אם היה מוציאם קודם זה היה מפסידים בירור החלק ההוא".

כלומר ה"אור החיים" מגלה לנו בזה חידוש גדול שלא נזכר בשום מקום, כי מה ששקעו ישראל כל כך עמוק במ"ט שערי טומאה לא היה מפאת שפלות עצמם, אלא מן השמים נסתבב הדבר שישקעו שם בבחינת ירידה לצורך עליה, כדי שבעלותם משם יוציאו עמהם ניצוצי קדושה שנפלו בחטא עץ הדעת בתוך הקליפה.

וזהו שאמר הקב"ה ליעקב (בראשית מו-ד): "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה". רמז לו הקב"ה שיהיה עמו דהיינו עם בניו, בירידתם למ"ט שערי טומאה לשמור עליהם שלא ישקעו שם, ויהיה עמהם לשמור עליהם גם בעלייתם למעלה עם כל ניצוצי הקדושה, והרי זה דומה למלך שקיבץ את כל צבאו, וחדר בערמה למבצרם של אויביו, כדי להוציא משם רכוש רב שגזלו ממנו.

הנה כי כן מטעם זה המתין הקב"ה עד הרגע האחרון שכבר שקעו ישראל במ"ט שערי טומאה ולא הוציאם מקודם, כדי שיצליחו להוציא ניצוצי קדושה מכל ממ"ט שערי טומאה, אבל אם היה מוציאם אחרי ששקעו רק בכמה שערי טומאה, נמצא שלא היו מוציאים ניצוצי קדושה רק מהשערים ששקעו בהם, לכן המתין הקב"ה עד שיכנסו בכל ממ"ט שערי טומאה, כדי שיוציאו מכולם את ניצוצי קדושה.

משה השיג רק ממ"ט שערי בינה כנגד הבירור ממ"ט שערי טומאה

על פי האמור ממשך ה"אור החיים" הקדוש לבאר הטעם שלא השיג משה רבינו וישראל עמו רק ממ"ט שערי בינה, כמבואר בגמרא (ר"ה כ"א): "חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר

אמנם זה רבות בשנים שאנו מתייגעים ליישב הפליאה עצומה, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב ביציאת ישראל ממצרים (שמות יב-לט): "ולא יכלו להתמהמה". ומבואר בספרים הקדושים בשם רבינו האריז"ל הטעם לכך, ומקור הדבר בסידור האריז"ל (הגדה של פסח ד"ה ולא יכלו להתמהמה), כי בהיותם בגלות מצרים שקעו ישראל במ"ט שערי טומאה, ואם היו נשארים עוד מעט במצרים היו שוקעים בני' שערי טומאה, ולא היו יכולים לצאת משם לעולם. הנה כי כן איך אפשר לומר שתכלית גלות מצרים היתה לזכך את ישראל מזוהמת הנחש כדי שיהיו מוכנים לקבלת התורה, הלא שקעו שם במ"ט שערי טומאה.

גילויים נפלאים מתורתו של ה"אור החיים" הקדוש

והנה אחרי העיון והיגיעה (מגילה ו:): "יגעתי ומצאתי תאמן". ונראה ללמוד ביאור נפלא על כך ממשנתו הטהורה של ה"אור החיים" הקדוש בפרשתנו (שמות ג-ח), שמגלה לנו חידושים גדולים בענין מה ששקעו ישראל במ"ט שערי טומאה, ולתועלת הענין נביא את דבריו העמוקים בלשון קדשו בתוספת ביאור בעזרת ה'.

בראשית דבריו עמד על המחקר, לבאר הטעם שהאריך הקב"ה לתת את עשר המכות על המצרים במשך י"ב חודש, וצריך ביאור מדוע לא נתן הקב"ה את כל המכות בחודש אחד כדי להקדים את יציאת ישראל ממצרים. זאת ועוד, מדוע המתין הקב"ה מלהוציא את ישראל ממצרים עד ששקעו במ"ט שערי טומאה, ולא היו יכולים להתמהמה כדי שלא ישקעו גם בשער הנ', הלא היה יותר טוב אם היה מקדים לגאלם הרבה לפני ששקעו כל כך עמוק בטומאה, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ואם תאמר ומה בכך אם היה ה' גואל אותם קודם זמן זה. עוד למה ה' הוציאם זיבולא בתרייתא, בזמן שאם היו מתעכבים קצת היו נלכדים, עד שהוצרך למהר ולא יכלו להתמהמה, והיה לו להוציאם בזמן מרווח. הנה למה שקדם לנו

וזה טעם פיזור ישראל בד' רוחות העולם, לחזור אחר הסגולה שהיא אבידתם. והנה זולת עוונם של ישראל היו יכולים השגת הדבר בלא פיזור בעולם, אלא בכח עוצם תורתם היו מולכים בכל העולם, ושואבים כל בחינת הקדושות מכל מקום שהם, ובאמצעות החטא תש כוחם וצריכים לרדת שמה לברר הטוב ההוא".

ולפי דברי ה"אור החיים" כאן הכוונה בזה, כי הן אמנם שמפני חטאינו גלינו מארצנו, מגלות לגלות כדי לברר משם ניצוצי קדושה בפועל, אולם גם בתוך הגלות הבירור משער נ' של הטומאה הוא רק על ידי עסק התורה, שהיא נעשית בבחינת אבן שואבת לחדור לתוך שער נ' של הקליפה ולברר משם כל ניצוצי הקדושה.

ויש להוסיף בזה תבלין, כי מאחר שכל התורה כולה מלמדת אותנו איך להבדיל בין קודש לחול, כמו שכתוב (ויקרא י-י): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור". לכן על ידי עסק התורה חודרת התורה עצמה לשער נ' של הטומאה, כדי להבדיל גם שם: "בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור", ועל ידי זה מתבררים ניצוצי הקדושה ומתבדלים גם משער נ' של הטומאה.

אולם כאשר נתבונן נראה כי דברי ה"אור החיים" עדיין צריכים ביאור, כי מאחר שבגלות האחרונה אנו מבררים ניצוצי הקדושה משער נ' של הטומאה על ידי עסק התורה, אם כן חוזרת קושייתו למקומה, מדוע לא הקדים הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים לפני ששקעו במ"ט שערי טומאה, שהרי אם אפשר לברר ניצוצי קדושה משער הנ' על ידי התורה, על אחת כמה וכמה שאפשר לברר על ידה ניצוצי קדושה משאר מ"ט השערים.

והנה כדי לבאר דברי ה"אור החיים" הקדוש, עלינו לצלול למים עמוקים ללבן יסוד גדול בענין תכלית ירידת יעקב ובניו לגלות מצרים, אמנם כדי לתת רווח להתבונן בין פרק לפרק, נברר בעזרת השם את הענין בהרחבה בשבוע הבא במאמר לפרשת וארא.

לעולם, ועל זה הוא שנאמר (משלי ב-יט): "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים". ואם תאמר אם כן איך יבררו ישראל בגלויות את ניצוצי הקדושה משער הנ' של הטומאה, על זה כבר אמר ה"אור החיים" בדיבור הקודם שהבירור יהיה רק על ידי עסק התורה, שבמצרים לא יכלו ישראל לעשות כן מאחר שעדיין לא קיבלו את התורה.

וכאן המקום לבאר שלא נטעה ח"ו לפרש מה שאמר: "מה שאין כן דורות האחרונים, באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה", שכוונתו כי על ידי התורה אפשר להיכנס ח"ו בפועל בשער הנ' של הטומאה, כמו ששקעו ישראל במצרים בפועל במ"ט שערי טומאה, כי אסור להיכנס בשום שער של הטומאה אפילו לשם מצוה, וכבר שנינו בגמרא (ב"ב נז:): כי מי שהולך במקום שאין ראוי ללכת: "אי דאיכא דרכא אחריתא רשע הוא".

אלא כוונת ה"אור החיים" שהקב"ה מגלגל אותנו בגלות האחרונה, להיות בין אומות השקועים בשער הנ' של הטומאה כפי שאנו רואים כיום הזה, ועל ידי שאנו עוסקים ודבוקים בתורת ה', יש בכוחנו לברר ניצוצי הקדושה מתוך שער הנ' אפילו בלי להיכנס שם בפועל, כי למרות שאין אנו משיגים את שער החמישים, עם כל זאת מאחר שהתורה כלולה מנ' שערי בינה, לכן על ידי שאנו עוסקים בתורה בקדושה ובטהרה, התורה עצמה היא בבחינת אבן שואבת לברר ניצוצי קדושה משער הנ'.

התורה היא בבחינת אבן שואבת

נפלא לצרף בזה מה שכתב ב"אור החיים" הקדוש (פרשת יתרו), לפרש הפסוק (שמות יט-ה): "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ", כי התורה הקדושה היא בבחינת אבן שואבת, להמשיך ניצוצי קדושה מכל העולם ולהוציאם מתוך הטומאה, והנה הדברים בלשון קדשו:

"עוד ירמוז סתר עליון, לפי מה שקדם לנו כי ענפי הקדושה נתפזרו בעולם, ואין מציאות להם להתברר זולת באמצעות ישראל, וביותר באמצעות עסק התורה שהיא כאבן השואבת ניצוציה במקום שהם, ואותם ניצוצי הקדושה גם להם יקרא סגולה... ואומרו כי לי כל הארץ, כאן רמז שיש לו סגולה מפוזרת בכל הארץ.

ונראה פשוט שכוונתו על מה שכתוב (ישעיה נא-ד): "כי תורה מאתי תצא". ודרשו על זה במדרש (ויק"ר יג-ג): "אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא". ומפרש ה"אור החיים" שהכוונה בזה על שער החמישים שלא השיגו ביציאת מצרים, כי אם לעתיד לבוא בזכות בירור ניצוצי קדושה בגלות האחרונה גם משער נ' של הטומאה. וכן כתב ה"אור החיים" עוד בפרשת בלק על הפסוק (במדבר כד-ז): "יזל מים מדליו וזרעו במים רבים".

"הכוונה על פי דבריהם (שמו"ר כח-ו) כי כל איש ישראל קיבל מסיני חלק בתורה... ואמר כאן כי כל מה שמחדשים בתורה הוא מדליו, ממה שדלה דלה משה שהכל רמוז בתורה שבכתב. ואמר לשון דלי, לומר כי בערך פינה הגדולה אשר עתיד ה' לגלות לישראל בסוף הדורות בימי מלך המשיח, שהוא שער החמישים של בינה, כל המ"ט הם בגדר דלי בערכו, ואמר כי הגם שעתה הוא דלי, זרע ישראל, יזכה לקחת מים רבים שהוא שער החמישים, והוא אומרו וזרעו במים רבים".

בכח התורה מבררים ניצוצי קדושה משער נ' של הטומאה

עתה אנו באים לסיום דברי ה"אור החיים" שמבאר, מדוע באמת לא נכנסו ישראל במצרים גם בשער נ' של הטומאה כדי לברר משם ניצוצי הקדושה, ואז הרי היו יכולים להשיג גם שער החמישים מנ' שערי בינה, ואם נאמר שאם היו נכנסים לשם לא היו יכולים לצאת משם לעולם, צריך ביאור איך יזכו ישראל לברר בגלויות את ניצוצי הקדושה שנשארו בשער נ' של הטומאה, והנה הם דבריו הקדושים:

"וטעם שנסתכנו ישראל במצרים [אם היו עוסקים] בבירור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים, באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה. ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קודם זמן כל שהוא, היו ממעטים הבירור והיו מתמעטים במושג, ולזה הוציאם בנקודה האחרונה של מ"ט [שערי טומאה] וקודם שנכנסו לשער הנ', והוא אומרו ז"ל וגאלם מיד".

ביאור דבריו הקדושים, כי הטומאה של שער הנ' היא כל כך גדולה ועצומה, עד שאי אפשר לשום נברא שנכנס לשם בפועל לצאת משם בשלום

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבית דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com